

نگارگری ایرانی
○ شیلاب کنبای
○ ترجمه مهناز شایسته‌فر
○ انتشارات مؤسسه مطالعات هنر اسلامی، ۱۳۸۱

رنگ‌های جواهر مانند، طرح‌های غنی، اجرای دقیق و ویژگی‌های ماهرانه تحسین برانگیز از جمله خصوصیات بهترین نگاره‌های ایرانی می‌باشد و در یک جمله می‌توان آن را این گونه تعبیر نمود که بهترین واقع‌نمایی یک دنیای تخیلی در نگارگری ایرانی هویداست.

این کتاب همراه با تصاویر، به صورت مختصر و مفید چگونگی روند و توسعه نگارگری ایران را از سال ۱۳۰۰ تا ۱۹۰۰ مورد بررسی و مطالعه قرار می‌دهد. «مواد و ابزار هنرمندان» عنوان اولین فصل کتاب به شمار می‌رود که هنرمندان را قادر می‌سازد تا اندوخته‌ها و دانش قابل توجهی در این مورد به دست آورند. سپس به مطالعه و بررسی تحولات نگارگری ایرانی و جریانات مؤثر بر آن در طول بیش از شش قرن از تاریخ آشفته و پرتلاطم ایران پرداخته می‌شود.

مطالعه هنر نقاشی ایرانی عملاً از زمان تسلط ایلخانان به علت موجود بودن نسخه‌های خطی از این زمان به بعد امکان‌پذیر بوده و به همین علت است که نویسنده به نقاشی قبل از مغول نپرداخته است. چه به علت باقی‌نماندن نسخ خطی از آن زمان - به جز ورقه و گلشا - زمینه بررسی فراهم نبوده است. برای پرداختن به نقاشی دوران قبل از مغول باید به مطالعه سفال‌ها و ظروف فلزی باقی‌مانده از این زمان که غالباً دارای تصویرهای مشابه با تصاویر موجود در کتاب خطی از قبیل، صحنه‌ی به تخت نشستن شاهان، سرگرمی‌های درباری و صحنه‌های شکار هستند، پرداخت و از این طریق به تکنیک‌ها و سبک‌های هنر نقاشی آن دوران پی برد که نیاز به مباحثی جداگانه دارد.

می‌توان گفت نقاشی ایرانی از زمان مغول و به سخن دقیق‌تر از زمان جلالیریان آغاز گردیده و در زمان تیموریان و اوایل صفویان توسعه و تکامل یافته است. کتاب حاضر به این مهم توجه نموده و در حقیقت نوع بررسی آن در برگزیده این خصوصیت است.

ارزش و اهمیت کتاب نقاشی ایرانی از آنجا است که با تحلیلی ساده و روشن به بررسی سیر تاریخی و جریان تکامل نقاشی ایرانی از دوره تسلط مغولان ایلخانی تا اواخر قاجار پرداخته و در این خصوص نه فقط به خصوصیات، تکنیک‌ها و سبک‌های هر زمان اشاره کرده، بلکه نمونه‌ها و مثال‌های هر دوره هنری را نیز توضیح و تشریح کرده است.

شعر و حتی قطعه‌ی ادبی و خاطره، و از باستان‌شناسی بین‌النهرین گرفته تا ادبیات مالزی - کار تدوین چنین مجموعه‌ای را بسی دشوار ساخته، و - در مورد کتاب حاضر - وسعت نظر گردآورنده / ویراستار و ارجحیت دادن و اعتماد ایشان به نظر نویسنده / مترجم، گاه ناهماهنگی‌هایی را در کل مجموعه پدید آورده که ظاهراً آگاهانه و پیامد علل یاد شده بوده است، چه، به ویژه در ضبط و املاهای نام‌های خاص همواره اختلاف نظر - گاه اعمال نظر و سلیقه‌ی شخصی - وجود دارد و معمولاً رسیدن به یک صورت مورد قبول عموم ناممکن است. با این همه اگر چنین توجهی برای وجود دو املا «سنسکریت» (مثلاً ص ۳۸۰) و «سانسکریت» (مثلاً ص ۸۴۳) - که اولی درست‌تر ولی دومی هم متداول است - پذیرفتنی و احترام به نظر نویسنده / مترجم دانسته شود، ولی مواردی هم یافت می‌شوند که تنها یک صورت صحیح دارند و صورت‌های دیگر در اثر اشتباه پدید آمده‌اند که به نظر، بایستی در مرحله‌ی ویرایش اصلاح می‌شدند. یک نمونه‌ی از این دست عنوان کتاب شاهنامه و هخامنشیان اثر سروشیان است که به صورت‌های شاهنامه هخامنشیان (صص ۱۶ و ۳۳) و شاهنامه - هخامنشیان (ص ۵۰) نیز ضبط شده است.

هم چنان که اشاره شد، مجموعه‌ی حاضر مقالاتی با موضوعات گوناگون را در بر دارد، که البته این گوناگونی و تفاوت در کیفیت آنها نیز به چشم می‌خورد: در حالی که - گذشته از مواردی که صرفاً قطعه‌ای ادبی یا خاطره‌اند - برخی نوشته‌ها جنبه‌های پژوهشی چندانی ندارند، مقالات ارزشمند و علمی بسیاری را هم می‌توان دید که حاوی نکات نویافته و حاصل پژوهش و تجربه‌ی چندین ساله‌ی نویسندگانشان هستند. اغلب مقالات بخش‌های روزگاران گذشته از این ویژگی‌ها برخوردارند.

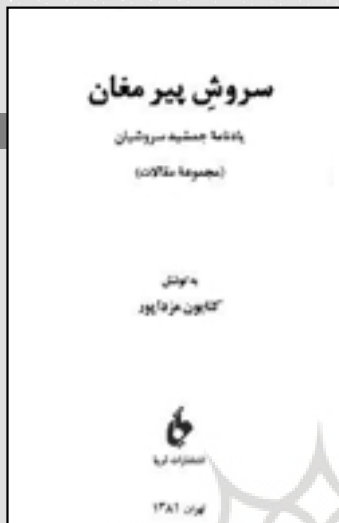
و سرانجام به بخش «گفتارهای ایران شناسان خارجی» باید اشاره کرد که در آن مقالاتی از برجسته‌ترین ایران شناسان گزینش و ترجمه شده است. نکته‌ی قابل ذکر در این باره حضور نام ویراستار در کنار نام مترجم اغلب مقالات است.

ویرایش مقالات ترجمه شده و ذکر نام ویراستار - که متأسفانه هنوز مقوله‌ای ناشناخته است - نیز ظاهراً تصمیم گردآورنده و برای بالا بردن کیفیت و رسایی ترجمه و هم چنین رعایت حقوق ویراستار، بوده است.

پیشتر اشاره شد که جلد دوم این مجموعه، مقالات انگلیسی و فرانسه را دربرخواهد داشت. باید گفت جز در مورد مقالات بسیار تخصصی که ترجمه‌ی آنها اغلب به دلایلی از جمله استفاده از معادل‌های نارسا و گاه ناچار شدن مترجم از واژه‌سازی، و نیز به سبب ارجاع‌های مکرر لاتین در متن فارسی و دشوارخوان شدن متن، نتیجه‌ی چندانی در پی ندارد، در مورد اغلب مقالات، حتی انگلیسی زبان هم، ترجمه‌ی آن‌ها به فارسی ضروری است و در صورت ارائه ترجمه‌ای درست و پاکیزه از آنها، حتی فارسی‌زبانانی هم که انگلیسی را در سطح بالایی می‌دانند، ترجیح می‌دهند آن را به فارسی بخوانند. بر این اساس امید است گردآورندگان آن مجموعه علاوه بر انتشار اصل مقالات به زبان‌های انگلیسی و فرانسه، ترجمه‌ی فارسی آنها را هم برای خوانندگان فارسی زبان فراهم آورند. زیرا در غیر این صورت، مخاطبان محدودی خواهند داشت و همچون موارد مشابه و متعدد دیگر، دیر یا زود بایستی شاهد ترجمه‌ی آن‌ها به دست مترجمانی نه چندان آشنا، و بدون نظارت علمی، و انتشارشان در مجموعه‌های پراکنده، بود که بدین ترتیب از بازدهی و تأثیرگذاری آنها کاسته خواهد شد.

در بزم سروشیان

○ سروش پیرمغان، یادنامه جمشید سروشیان (مجموعه مقالات)
○ به کوشش کتابیون مزداپور
○ انتشارات ثریا، ۱۳۸۱

عسکر بهرامی

کیش زردشتی آمده، و بخش پنجم نیز به «گفتارهای ایران شناسان خارجی» اختصاص یافته است و دوازده مقاله‌ی ترجمه شده به فارسی را دربر دارد.

دو بخش واپسین کتاب، یکی معرفی «همکاران این مجموعه»، و دیگری، مجموعه‌ی ده تصویر از سروشیان و خانواده و اطرافیان وی است. سنت تهیه‌ی یادنامه و جشن نامه، اگرچه ملهم از سنتی مشابه است که در غرب آغاز شده و هنوز هم ادامه دارد، با این حال، در ایران علاوه بر کارکرد اصلی‌اش (بزرگداشت نام و یاد فرهیختگان) پاسخگوی نیازی دیگر، یا به تعبیر دقیق‌تر، پرکننده‌ی یک خلاء دیگر، است: در جامعه‌ی ما که کمبود شدید نشریات تخصصی - و در این مورد ایران‌شناسی - کار انتشار مقالات را با دشواری مواجه کرده و اغلب مقالات، مدت‌های مدید در نوبت چاپ این نشریات غالباً نامنظم می‌مانند، انتشار یادنامه‌ها و جشن‌نامه‌ها - حتی آنها که مجموعه‌هایی پراکنده و بی‌بهره از نظرات علمی هستند - مجال بیشتری برای عرضه‌ی این گونه مقالات را فراهم آورده و بدین ترتیب انگیزه‌های پژوهش و ترجمه را تقویت کرده است.

مجموعه‌ی حاضر که به لحاظ حجم، تعداد مقالات و مقاله دهندگان - دست کم در عرصه‌ی ایران‌شناسی جزو مجموعه‌های کم نظیر است، علاوه بر موارد ذکر شده ویژگی دیگری هم دارد که متأسفانه در تهیه‌ی این گونه مجموعه‌ها بیشتر جنبه‌ی صوری دارد تا عملی، و آن، نظارت و ویرایش علمی است که بایستی گردآورنده در مورد مقالات اعمال کند: در این کتاب، هم چنان که از یادداشت‌های دکتر مزداپور در ذیل برخی از مقالات می‌توان دید، ایشان در انجام این مهم تلاش بسیار کرده‌اند، گو این که به پاره‌ای موارد هم می‌توان اشاره کرد که از نظر ایشان دورمانده‌اند. از جمله‌ی این موارد املا‌ی درست برخی نام‌ها، به ویژه در مقالات مربوط به پارسیان هند است، مثلاً پارسی پراکش (ص ۷۴۲) که صورت درست آن پارسی پراکش است، یا «پانتاکس» (ص ۷۵۱) که بایستی به صورت «پنتک‌ها» (حوزه‌های فعالیت روحانیان پارسی هند) نوشته می‌شد، و یا «سوبدار» (ص ۷۵۲) که صورت درست آن «صوبه دار» و عنوانی معادل استاندارد است.

وجود ۷۲ مقاله و سروده از ۶۷ نویسنده، شاعر و مترجم، و نیز تنوع موضوعات مطرح شده در این نوشته‌ها - از پژوهش‌های کاملاً علمی گرفته تا

ارباب شاه جمشید سروش شهریار سروشیان در هفدهم آبان ماه ۱۲۹۳ خورشیدی در کرمان دیده به جهان گشود. وی پس از گذراندن تحصیلات ابتدایی و متوسطه در شهرهای کرمان و اصفهان، کار تحقیق درباره‌ی جنبه‌های مختلف دین و جامعه‌ی زردشتی را آغاز کرد.

نخستین کتاب وی، فرهنگ بهدینان (۱۳۳۵) بارها به چاپ رسیده است. پس از آن، وی چندین کتاب و مقاله‌ی دیگر نوشت که عناوین برخی از کتاب‌هایش بدین قرار است: سوادآموزی و دبیری در دین زرتشت (۱۳۶۶)؛ به یاد پیرمغان (۱۳۶۹)، شاهنامه و هخامنشیان (۱۳۷۶).

سروشیان چندین سال سرپرستی انجمن زردشتیان کرمان را برعهده داشت و براساس اسناد و نامه‌ها و نیز منابع دیگر و تجربیات شخصی‌اش، کتابی با نام تاریخ زرتشتیان کرمان (ج ۱: ۱۳۷۱) نوشت. سروشیان سرانجام در ۱۰ اسفند ماه ۱۳۷۷ در تهران درگذشت و چندین اثر منتشر نشده از جمله چاشت (درباره‌ی رفتار اعراب با زردشتیان بلوچستان) نیز از خود به یادگار گذاشت.

سروش پیرمغان (که از ترکیب نام کوچک این شخصیت زردشتی با بخشی از عنوان یکی از کتاب‌های او ساخته شده) عنوان نخستین مجلد از این مجموعه‌ی دو جلدی حاوی نوشته‌ها و مقالاتی فارسی است که به افتخار و یاد سروشیان گردآوری شده است و جلد دوم که مقالات انگلیسی و فرانسه زبان را دربردارد، قرار است به ویراستاری فرخ وجیقدار و کارلو چریتی، ایران‌شناس ایتالیایی، با عنوان The Fire Within (آتش درون) انتشار یابد. کتاب حاضر، در یک بخش موسوم به «پیش سخن» و پنج بخش، و به قرار زیر تنظیم و تبویب شده است: بخش «پیش سخن» با عنوان «در بزم سروشیان» ده نوشتار به قلم افراد مختلف دارد که عمدتاً درباره‌ی زندگی، آثار، و نیز در ستایش شخصیت سروشیان نوشته شده‌اند.

بخش یکم با عنوان «روزگاران گذشته» شامل هجده مقاله، درباب موضوعاتی چون ادبیات و نوشته‌های زردشتی و نیز دیگر ادیان و جنبش‌های دینی در ایران، و بالاخره، مباحثی تاریخی و ادبی مربوط به ایران و سرزمین‌های مجاور آن است.

بخش دوم که عنوان «زبان» را دارد، حاوی یازده مقاله درباره‌ی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی و غیر ایرانی است و بخش سوم با عنوان «ادب و فرهنگ» دوازده شعر و مقاله را شامل می‌گردد.

در بخش چهارم نُه مقاله درباره‌ی جنبه‌های مختلف «باور و آیین» در